

بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در

دانش‌آموزان

معصومه جعفری ندرآبادی^۱

چکیده

خانواده جایگاه بسیار مهمی در مسایل فردی و اجتماعی نوجوانان از جمله میزان وابستگی آنان به استفاده از اینترنت و فضای مجازی دارد. بنابراین هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان پایه نهم و دهم منطقه ۱۴ آموزش و پرورش شهر تهران است. این پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. نمونه پژوهشی ۱۰۱ دانش‌آموز پسر و ۱۳۹ دانش‌آموز دختر از ۴ دبیرستان در منطقه ۱۴ تهران است که در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ شاغل به تحصیل بودند و به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزارهای سنجش، پرسشنامه سنجش عملکرد خانواده (FAD) و آزمون اعتیاد به اینترنت (IAT) بود. عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نیز با استفاده از معدل نمرات درسی آنان برآورد شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی فراوانی، درصد، میانگین، انحراف استاندارد، و همچنین آزمون آماری t استودنت و آزمون همبستگی پیرسون، استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد؛ بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده، همچنین بین میزان وابستگی به فضای مجازی و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. بررسی شاخصهای کارکرد خانواده هم نشان داد بین وابستگی به فضای مجازی با شاخصهای حل مسئله، نقشها، آمیزش عاطفی، ارتباط، کنترل، رابطه معکوس و معنادار است ولی بین شاخص همراهی عاطفی و میزان وابستگی به فضای مجازی رابطه معناداری یافت نشد.

واژه‌های کلیدی: کارکرد خانواده، عملکرد تحصیلی، وابستگی به فضای مجازی

خانواده به عنوان یک سیستم مطرح است. این سیستم زنده به مبادله اطلاعات و انرژی با محیط خارج می‌پردازد. نوسان‌ها، خواه بیرونی یا درونی، طبعاً واکنش‌هایی به دنبال دارند که سیستم را به حالت پایدار قبلی خود باز می‌گردانند اما وقتی این نوسان‌ها شدت یابند، ممکن است موجب بروز بحران در خانواده شوند که این تغییر و تحول منجر به پیدایش سطوح متفاوتی از کارکرد می‌گردد و بدین ترتیب امکان مقابله را فراهم می‌آورد (مینوچین و فیشر، ۱۹۹۶؛ ترجمه بهاری و سیا، ۱۳۸۱).

کارکرد خانواده یکی از شاخصهای مهم و تضمین‌کننده کیفیت زندگی و سلامت روانی خانواده و اعضای آن است و نیز روابط منفی آنان به عنوان یکی از مهمترین عوامل ایجادکننده و نگه‌دارنده اختلالات روحی و هیجانی افراد مطرح است. کارکرد خانواده جنبه مهم محیط خانواده است که سلامت جسمانی، هیجانی و اجتماعی فرزندان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. در واقع آنچه در درون خانواده اتفاق می‌افتد و چگونگی عملکرد آن می‌تواند یک عامل کلیدی در ایجاد انعطاف‌پذیری و کاهش خطرات فعلی و آینده مرتبط با رویدادهای ناگوار و شرایط نامناسب باشد (قمری، گندوانی، ۱۳۹۳).

طبق الگوی مک‌مستر، ابعاد مهم کارکرد خانواده، بررسی شده است (اپشتاین و همکاران، ۲۰۰۳؛ به نقل از یوسفی، ۱۳۹۱) که عبارتند از:

۱- **حل مسئله**: توانایی خانواده‌ها در برخورد با مسایل مختلف متفاوت است. مشکل خانوادگی به عنوان یک امر مهم توانایی عملکردی و تمامیت خانواده را تحت تاثیر قرار می‌دهد. مشکلات خانوادگی می‌تواند به دو دسته تقسیم شود: ابزاری و عاطفی. مشکلات ابزاری مثل مشکلات پول، غذا، پوشاک، خانه و حمل و نقل. مشکلات عاطفی مثل نگرانی، عصبانیت یا افسردگی می‌باشد. خانواده‌ها با مشکلات ابزاری نسبتاً بهتر از مشکلات عاطفی برخورد می‌کنند.

۲- **ارتباطات**: ارتباط به عنوان تغییر و تبادل اطلاعات میان اعضاء خانواده تعریف شده است. در مورد ارتباط دو حیطه عمده وجود دارد که شامل: ارتباط کلامی و غیر کلامی می‌باشد. ارتباط یک پیوستار از وضوح و روشنی تا ابهام و تاریکی را در بر می‌گیرد. معمولاً پیام از حالت روشن به حالت غیر روشن، نقاب‌دار، گنگ و نامفهوم حرکت می‌کند، یک پیام روشن دارای وضوح و انسجام است و همسان با اطلاعات مخاطب است.

۳- **نقش‌ها**: نقش‌های خانوادگی شامل الگوهای تکراری رفتار و عملکرد اعضاء یا کل خانواده می‌باشد. ارزیابی خانواده از لحاظ ابعاد نقشی شامل ارزیابی چگونگی عملکرد اعضاء خانوادگی می‌باشد که تکمیل‌کننده یکدیگر هستند. این نقشها در بخشهای مختلف تامین منابع، پرورش و حمایت، رشد شخصی، مدیریت سیستم خانوادگی و بخش خشنودی جنسی بزرگسالان وجود دارد.

۴- واکنش‌های عاطفی یا همراهی عاطفی: واکنش‌های عاطفی توانایی پاسخ به مجموعه‌ای یا دامنه‌ای از محرک‌ها با کیفیت و فراوانی مناسب می‌باشد. دو دسته از عواطف قابل شناسایی هستند: یکی هیجانات آرام: مثل عواطف، گرمی، تمایل، عشق، شادی، لذت، دلداری. دیگری هیجانات ناخوشایند (فوری): عصبانیت، ترس، اضطراب، نگرانی، ناامیدی و افسردگی. برای ارزیابی واکنش‌های عاطفی خانواده، ضروریست ظرفیت فردی هر یک از اعضاء خانواده در زمینه‌ی عواطفی که آن‌ها در موقعیت‌های مختلف تجربه نموده‌اند، ارزیابی شود.

۵- آمیزش (درگیری) عاطفی: آمیزش عاطفی را به عنوان مجموعه‌ای از فعالیت‌های اعضاء خانواده تعریف می‌کنند که آن را در علائق، ارزش‌ها و دیگر فعالیت‌ها و اقدامات نشان می‌دهند، ما می‌بینیم که افراد چگونه و به چه طریقی، علائق و خواسته‌هایشان را با دیگران در میان می‌گذارند، آمیزش عاطفی دارای دامنه‌ای از عدم وجود آمیزش عاطفی (هیچ علاقه یا مرادده‌ای نشان داده نمی‌شود یا تجربه نمی‌شود) تا بی‌نهایت آمیزش عاطفی می‌باشد که سلامتی در وسط این طیف قرار دارد.

۶- کنترل رفتار: کنترل رفتار را می‌توان به عنوان روشی از معیارهای خانواده تلقی کرد که برای مهار رفتار اعضایش به کار می‌رود. مثل خطر فیزیکی، نیازهای بیولوژیکی و انگیزشی مثل خوردن، خوابیدن، غریزه، امور جنسی و پرخاشگری، رفتار اجتماعی که رفتار درون و بیرون خانواده را شامل می‌شود. چهار سبک برای کنترل رفتار وجود دارد: کنترل سخت‌گیرانه، کنترل منعطف، کنترل با عدم مداخله و کنترل بی‌نظم و هرج و مرج.

تمام خانواده‌های دارای عملکرد ضعیف، در زمینه‌ی موضوعات عاطفی مشکل داشته و اغلب از طی فرایند حل مساله عاجزند، در این خانواده‌ها، ارتباطات نادیده گرفته شده و یا فاقد صلاحیت است، تخصیص و پاسخدهی نقش، مشخص و واضح نیست، گستره‌ی واکنش‌های هیجانی، محدود بوده، کمیت و کیفیت این واکنش‌ها، متناسب با بافت و محیط، غیر عادی است، در عین حال، اعضای خانواده به یکدیگر علاقه‌ای نداشته و در مورد یکدیگر، اقدام به سرمایه‌گذاری عاطفی نمی‌کنند، آنچه مینوچین از آن تحت عنوان خانواده‌های گسسته نام می‌برد (زهرا کار و جعفری، ۱۳۸۹).

کارکرد هر خانواده در نحوه برخورد اعضای آن خانواده با مسائل فردی و اجتماعی پیش روی خود تاثیر دارد. یکی از این مسائل اینترنت و فضای مجازی است که هم به عنوان فرصت و هم تهدید، چالش مهمی را برای خانواده‌ها به وجود آورده است (سعدی پور، ۱۳۹۳).

شاید بتوان گفت آسیب پذیرترین عضو خانواده در فضای دیجیتال نوجوانان هستند. نوجوانی فاصله بین کودکی و جوانی است که در آن تغییرات زیستی، روان شناختی و اجتماعی زیادی روی می‌دهد. دنیای

دیجیتال بخشی از زندگی نوجوان شده است و برخی آن را به عنوان یک تهدید یا مانع برای این دوره می‌دانند (سعدی پور، ۱۳۹۳، ۱۵). نوجوانان امروز، به عنوان فرزندان دیجیتال، تمام زندگی خود را در دنیای مجازی که توسط رسانه‌ها، بویژه کامپیوتر و اینترنت، احاطه شده است سپری می‌کنند. جای تعجب نیست که تعاملات آنها با تکنولوژی موجب طرح سوالات و نگرانی‌هایی شده است. در دنیای ماشینی و شهری امروز که والدین فرصت چندانی برای صرف وقت با فرزندان‌شان ندارند والدین ساده‌ترین راه را برای سرگرم نمودن فرزندان‌شان انتخاب می‌نمایند؛ بدین صورت که ابزارهایی همچون تلفن همراه، لپ‌تاپ، رایانه‌ی شخصی و اینترنت را در اختیار فرزند دلبندشان قرار می‌دهند تا او در اتاق خود به کار با آنها مشغول شود؛ حال آن که فرزند تنها از نظر فیزیکی در محیط امن خانه به سر می‌برد، ولی در عمل از طریق این وسایل به ویژه اینترنت به دنیایی به مراتب بزرگ‌تر از محیط پیرامونش قدم می‌نهد و با چیزهایی مواجه می‌شود که بسیاری از پدران و مادران از وجود آنها آگاه نیستند (ابراهیم پور کومله، ۱۳۹۰).

در واقع، می‌توان گفت که پدیده اینترنت یک شمشیر دو لبه است، یعنی هم «فرصت» است و هم «تهدید»، هم «سازنده» است و هم «تخریب‌کننده» هم «توسعه‌دهنده» ذهن است و هم «اسیرکننده آن». بنابراین، مفید یا مضر بودن آن، به ظرفیت فکری افراد و قابلیت تصمیم‌گیری و مدیریتی کسانی بستگی دارد که اطلاعات دریافتی را سازمان‌دهی و پردازش می‌کنند. به همین سبب است که امروزه موضوع «مدیریت کیفی اطلاعات»، فراتر از «جمع‌آوری کمی اطلاعات» مورد بحث قرار گرفته و نشان‌دهنده آن است که اگر مدیریت صحیح اطلاعات وجود نداشته باشد، جریان اطلاعات همچون سیلاب توفنده‌ای خواهد شد که همه چیز را در سر راه خود ویران می‌کند. در حالی که اگر این سیلاب خروشان، به مسیرهای از پیش تعیین شده «هدایت» و «مدیریت» شود تا زمین‌های حاصل‌خیز را آبیاری کند، به شکوفایی بذره‌های نهفته در زمین منجر می‌گردد (سعدی پور، ۱۳۹۳).

با وجود کم‌رنگ شدن نقش تربیتی خانواده نسبت به دهه‌های قبل، هنوز مهمترین عامل زمینه‌ساز یا پیشگیری‌کننده در وابستگی نوجوان به فضای مجازی یا استفاده مناسب و مدیریت شده از این فضا، خانواده است. دکتر باقر ساروخی عضو هیأت علمی دانشگاه تهران معتقد است که هیچ آسیب اجتماعی وجود ندارد که بتوان خارج از چارچوب خانواده متصور شد (سلگی، ۱۳۹۵). این ایده که شیوه‌های فرزندپروری خاصی در کاهش رفتارهای پرخطر نوجوانان بسیار مؤثر است، جدید نیست. عدم توجه کافی والدین به فرزندان و ناآگاهی نسبت به شیوه‌های ارتباطی یکی از دلایل روی آوردن آنها به شبکه‌های مجازی است. یکی از مشکلاتی که وابستگی به اینترنت در دانش‌آموزان و دانشجویان به وجود آورده است، ضعف عملکرد تحصیلی در آنان است. که نه تنها در سطح فردی بلکه موجب هدر رفتن سرمایه‌گذاری جامعه در بخش آموزشی و رشد و بالندگی خود خواهد شد (سپاهی، نصرت‌ناهوکی، ۱۳۸۵).

بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان

به گفته ی سید مرتضی موسویان (۱۳۹۵)، رئیس مرکز فناوری اطلاعات و رسانه های دیجیتال وزارت ارشاد، آمارهای غیررسمی از ضریب نفوذ ۸۰ درصدی اینترنت در کشور حکایت دارد و این درحالی است که متوسط استفاده از اینترنت در دنیا ۴۶ درصد است. در همین حال این آمارها از وجود ۴۰ میلیون گوشی هوشمند در کشور حکایت دارد. وی همچنین اشاره کرد: ۵۳ درصد مردم ایران حداقل عضو یک شبکه اجتماعی هستند. بررسی ها نشان می دهد که به صورت میانگین ایرانیها ۵ تا ۹ ساعت در روز در شبکه های اجتماعی حضور دارند و میانگین این حضور در دنیا ۱۶ ساعت در ماه است. بنابراین با توجه به استقبال گسترده کاربران اینترنتی خصوصاً قشر جوان و نوجوان از شبکه های اجتماعی مجازی، بررسی مسائل مربوط به این شبکه ها جهت اتخاذ تصمیمات صحیح و برنامه ریزی دقیق توسط مسئولان فرهنگی و اجتماعی و نیز والدین، ضروری است (هانیه کسرائی پور، ۱۳۹۴).

با توجه به اهمیت آسیبهای فضای مجازی و وابستگی نوجوان در میزان استفاده از آن، همچنین نقشی که خانواده و کارکردهای آن در این زمینه می تواند ایفا کند، متاسفانه اغلب خانواده ها سواد رسانه ای اندکی دارند و نه تنها با آسیبهای آن آشنا نیستند بلکه در صورت شناخت هم نمی دانند با چه شیوه هایی می توانند زمینه آسیب را به حداقل برسانند و از طرف دیگر از کارکردهای خود آگاه نیستند. بنابراین هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی با میزان وابستگی نوجوانان دختر و پسر پایه نهم و دهم به استفاده از فضای مجازی است تا در این راستا بتوان به راهکارهایی دست یافت که خانواده ها را در برخورد مناسب تربیتی با نوجوانان در استفاده از فضای مجازی یاری رساند.

رسول پناه (۱۳۹۲) در تحقیق خود که هدفش بررسی رابطه بین مهارتهای اجتماعی، سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت بود، دریافت اعتیاد به اینترنت در افرادی که سلامت عمومی پایین تری دارند، افزایش می یابد. همچنین هر چقدر نمرات مهارتهای اجتماعی کاهش می یابد، سلامت عمومی کاهش داشته و اعتیاد به اینترنت افزایش می یابد. محمدیان (۱۳۹۱) رابطه اعتیاد به اینترنت با اضطراب اجتماعی در دانش آموزان کاربر و غیرکاربر را بررسی کرد. نتایج نشان داد که بین احساس تنهایی در دانش آموزان کار بر اینترنت و غیرکاربر تفاوت معنی داری وجود دارد. چاوش زاده (۱۳۸۸) رابطه بین متغیرهای سلامت روان با اعتیاد به اینترنت را در بین جوانان شهر یزد بررسی کرد. نتایج پژوهش نشان داد که بین اعتیاد به اینترنت و سه متغیر سلامت روان (اضطراب، افسردگی، کارکرد اجتماعی) رابطه معناداری وجود دارد. درگاهی و رضوی (۱۳۸۶) در پژوهشی اعتیاد به اینترنت و عوامل موثر بر آن را بررسی کردند. در این بررسی ۳۰ درصد کاربران به اینترنت اعتیاد داشتند و همه آنها درجات مختلفی از رفتارهای روانی - اجتماعی مانند احساس بیگانگی از خود، احساس ضعف و ناتوانی در انجام امور، رفتار ناهنجار اجتماعی، اجتماع گریزی، درون گرایی

و رفتار احساسی را از خود نشان دادند. تسای و دیگران (۲۰۰۹) در یک پژوهش پیمایشی عوامل خطر مرتبط با اعتیاد به اینترنت را بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که جنس مذکر، کمبود سلامت روانی، حمایت اجتماعی کم و ویژگی شخصیتی روان رنجور خوبی دارد. آنو و تالی (۲۰۰۶) در مطالعه‌ای صفات شخصیتی مربوط به معتادان به اینترنت را بررسی کردند. این پژوهشگران دریافتند که سطوح بالای کسلی و خستگی، احساس تنهایی و اضطراب اجتماعی می‌تواند به عنوان پیش‌بینی‌کننده‌های قوی برای اعتیاد به اینترنت محسوب گردد. یانگ و دیگران (۲۰۰۵) در پژوهش خود نشان دادند که کاربران معتاد به اینترنت در مقایسه با کسانی که کمتر از اینترنت استفاده می‌کنند، ویژگی‌هایی مانند افسردگی، اضطراب و جمع‌گریزی دارند.

نوعی (۱۳۸۹) رابطه بین اعتیاد به اینترنت با الگوی ارتباطی خانوادگی گفت و شنود و الگوی ارتباط خانوادگی هم‌نوایی را در دانشجویان بررسی کرد. او دریافت بین الگوی ارتباطی خانوادگی گفت و شنود و اعتیاد به اینترنت رابطه منفی و معنادار وجود دارد. و بین الگوی ارتباط خانوادگی هم‌نوایی و اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در ضمن اعتیاد به اینترنت در دانشجویان پسر بالاتر از دانشجویان دختر است. ریسنیک و همکاران (۱۹۹۷) نیز به این نتیجه رسیدند که هرچه ارتباط دانش‌آموزان با والدین و اعضای خانواده ایشان بیشتر باشد فراوانی مصرف الکل آنها کمتر می‌شود. نتایج تحقیقات زیادی بیانگر این است که والدینی که وقت بیشتری را صرف سرپرستی فرزندانشان می‌کنند دارای فرزندان هستند که کمتر به سمت رفتارهای پرخطر و نامناسب متمایل می‌شوند. عسگرپور (۱۳۹۶) به این نتیجه رسید که بین کارکرد خانواده و استفاده مشکل‌زا از اینترنت بین دانشجویان همبستگی وجود ندارد ولی خانواده به طور غیر مستقیم می‌تواند با تقویت خودکنترلی و هوش هیجانی فرزندان آنها را در برابر استفاده مشکل‌زا و افراطی از اینترنت یاری رساند. پژوهش خسروی و علیزاده (۱۳۹۰) نشان داد بین اعتیاد به اینترنت و گسستگی در خانواده، تعارض زیاد و سبک خانوادگی مستبد با اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت معنادار وجود دارد. ایمانی و شیرالی‌نیا (۱۳۹۴) در پژوهش خود کارکردهای خانواده و اعتیاد به اینترنت را بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که مولفه‌های ارتباط، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، نقشها و کنترل رفتاری با اعتیاد به اینترنت رابطه معنادار منفی دارد. آنها به این یافته رسیدند که کارکرد خانواده نقش مهمی در اعتیاد به اینترنت دارد.

پژوهش‌های دیگری رابطه اعتیاد به اینترنت را با جنبه‌های مختلف عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان بررسی کردند؛ معیدفر و دیگران (۱۳۸۶) در پژوهشی اعتیاد به اینترنت را در بین نوجوانان و جوانان بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که این پدیده با مسائلی مانند عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی، انزوای اجتماعی،

1 . tsai

2 . ano & talli

فقدان حمایت اجتماعی، ناکارآمدی تحصیلی و کاری ارتباط مستقیم و با احساس خود ارزشی رابطه معکوس دارد. یافته پژوهشی دیگری نشان داد بین اعتیاد به اینترنت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. همچنین در این پژوهش میزان استفاده پسران به طور معناداری از دختران بیشتر بود (حسن زاده، بیدختی، رضایی، رهایی، ۱۳۹۱)، سپاهی و نصرت ناهوکی (۱۳۸۵) در پژوهش خود نشان دادند: بیشتر دانش آموزانی که اعتیاد به اینترنت داشتند از موفقیت تحصیلی برخوردار نبودند، حسن پور، عسگری و آیتی (۱۳۹۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بین اعتیاد به اینترنت و فرسودگی تحصیلی، همچنین اعتیاد به اینترنت، مولفه خستگی تحصیلی را پیش بینی می کند، یافته پژوهش حمیدی، مهدیه نجف آبادی و نمازیان نجف آبادی (۱۳۹۳) نشان داد بین اعتیاد به اینترنت و اهمال کاری تحصیلی که یکی از موانع موفقیت تحصیلی و اهداف آموزشی است رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، یانگ (۱۹۹۸) در حمیدی و دیگران (۱۳۹۳) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که ۵۸ درصد دانش آموزان پس از استفاده زیاد از اینترنت در عاداتهای مطالعه خود دچار افت شدند و نمرات آنان کاهش یافت.

روش

پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. این پژوهش به بررسی رابطه بین کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی دانش آموزان با میزان وابستگی ایشان به فضای مجازی را بررسی کرده است. جامعه آماری مورد مطالعه، شامل تمامی دانش آموزان دختر و پسر پایه نهم و دهم منطقه ۱۴ شهر تهران در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ هستند. نمونه مورد بررسی شامل ۲۴۰ دانش آموز (۱۰۰ نفر پسر و ۱۴۰ نفر دختر) از ۴ دبیرستان بودند که به شیوه نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب شدند. ابزار اندازه گیری شامل پرسشنامه کارکرد خانواده و پرسشنامه اعتیاد به اینترنت بود. برای سنجش کارکرد خانواده از پرسشنامه سنجش کارکرد خانواده (FAD) که براساس الگوی مک مستر تدوین شده است و شامل ۵۳ سوال می باشد، استفاده شد. جهت تهیه این پرسشنامه، نسخه انگلیسی پرسشنامه FAD-53 با نسخه فارسی مقیاس سنجش خانواده ۶۰ آیتمی به ترجمه باقر ثنائی تطبیق داده شده است. روایی همزمان پرسشنامه با پرسشنامه ۶۰ آیتمی عملکرد خانواده انجام شده است. همچنین پایایی با آلفای کرونباخ بالای ۰/۸۰ ذکر شده است. شیوه نمره گذاری بر اساس مقیاس درجه بندی لیکرت از ۱ تا ۴ است که آزمودنی میزان موافقت یا مخالفت خود را در مورد خانواده اش به گویه داده شده بیان می کند. این پرسشنامه شش مولفه کارکرد خانواده را نیز می سنجد: مولفه "حل مسئله" نمره ای است که فرد از پاسخ به سوالات ۱-۸-۱۵-۲۲-۲۹ به دست می آورد. مولفه "ارتباط": نمره ای است که فرد از پاسخ به سوالات ۲-۹-۱۶-۲۳-۳۰-۳۷ به دست می آورد. مولفه "نقش ها": نمره ای است که فرد از پاسخ به سوالات ۳-۱۰-۱۷-۲۴-۳۸-۳۱-۴۴-۴۸ به دست می آورد. مولفه "همراهی عاطفی": نمره ای است که فرد از

پاسخ به سوالات ۴- ۱۱- ۱۸- ۲۵- ۳۲- ۴۰ به دست می‌آورد. مولفه "آمیزش عاطفی": نمره ای است که فرد از پاسخ به سوالات ۵- ۱۲- ۱۹- ۲۶- ۳۳- ۴۱- ۴۵ به دست می‌آورد. مولفه "کنترل رفتار": نمره ای است که فرد از پاسخ به سوالات ۶- ۱۳- ۲۰- ۲۷- ۳۴- ۴۲- ۴۶- ۴۹- ۵۱ به دست می‌آورد. برای سنجش میزان وابستگی دانش‌آموزان به فضای مجازی از آزمون اعتیاد به اینترنت (IAT) یکی از معتبرترین تست‌های مربوط به سنجش اعتیاد اینترنتی است که توسط دکتر کیمبرلی یانگ ابداع شده است، استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۲۰ سؤال بوده و هدف آن سنجش میزان اعتیاد به اینترنت در افراد مختلف می‌باشد. طیف پاسخ‌دهی آن به صورت لیکرت بوده و دارای پنج درجه می‌باشد. این پرسشنامه استاندارد است و روایی و پایایی آن در مطالعات قبلی با آلفای کرونباخ ۰/۹۰ گزارش شده است. نسخه فارسی این مقیاس در ایران نیز مورد استفاده قرار گرفته و ناستیازی پایایی آن را با آلفای کرونباخ ۰/۸۱ و قاسم زاده با آلفای کرونباخ ۰/۸۸ تأیید کرده اند (به نقل از بحری و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین به منظور تعیین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از معدل آنان در نیمسال اول تحصیلی استفاده شد.

یافته‌ها

ابتدا به توصیف نمونه‌های پژوهش از نظر تعداد، میانگین نمره وابستگی به فضای مجازی، میانگین کارکرد خانواده و میانگین نمرات عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته شد.

جدول ۱: فراوانی و میانگین آزمون کارکرد خانواده، وابستگی به فضای مجازی و میانگین نمره درسی دانش‌آموزان

جنسیت	تعداد	میانگین نمره وابستگی به فضای مجازی	میانگین نمره کارکرد خانواده	میانگین نمره عملکرد تحصیلی
دختر	۱۳۹	۴۵,۶۰	۱۷۸,۲۴	۱۸,۴۰
پسر	۱۰۱	۴۲,۴۲	۱۸۳,۵۴	۱۹,۲۸
کل	۲۴۰	۴۴,۲۶	۱۸۰,۴۸	۱۸,۷۷

جدول ۱ نشان می‌دهد وابستگی دانش‌آموزان دختر به فضای مجازی بیشتر است اما میانگین نمره آنان در کارکرد خانواده و معدل درسی کمتر از دانش‌آموزان پسر است.

لازم به توضیح است که در جدولهای زیر علامت * نشان دهنده میزان معناداری بالا با میزان اطمینان ۹۹ درصد، علامت * نشان دهنده میزان معناداری با ۹۵ درصد اطمینان و ۵ درصد خطا است و در بخش‌هایی که ستاره ندارد، معنادار نیست.

جدول ۲: مقایسه میانگین شاخص وابستگی به فضای مجازی در دختران و پسران

بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان

جنسیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	تی	سطح معناداری
دختر	۱۳۹	۴۵/۶۰	۱۷/۲۰	۲۳۸	-۱/۴۷	۰/۱۴۱
پسر	۱۰۱	۴۲/۴۲	۱۵/۴۷			

نتایج جدول ۲ نشان می دهد بین دختران و پسران در وابستگی به فضای مجازی رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول ۳: مقایسه میانگین شاخص کارکرد خانواده در دختران و پسران

جنسیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	تی	سطح معناداری
دختر	۱۳۹	۱۷۸/۲۴	۱۸/۹۰	۲۳۸	۲/۳۱*	۰/۰۲۱
پسر	۱۰۱	۱۸۳/۵۴	۱۵/۳۴			

نتایج جدول ۳ نشان می دهد بین دختران و پسران در کارکرد خانواده رابطه معناداری (در سطح ۰/۰۵) وجود دارد. این یافته نشان می دهد کارکرد خانواده در مورد پسران در شرایط بهتری قرار دارد ولی در مورد دختران کارکرد خانواده ضعیف تر است. به منظور بررسی فرضیه ۱ پژوهش با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون رابطه وابستگی دانش آموزان به فضای مجازی و کارکرد خانواده سنجیده شد

جدول ۴: همبستگی نمره آزمون کارکرد خانواده و نمره آزمون اعتیاد به اینترنت

شاخص اعتیاد به اینترنت	کارکرد خانواده
فراوانی	۲۴۰
مقدار همبستگی	-۰/۲۴۱**
معنی داری	۰/۰۰۰

جدول ۴ نشان می دهد بین میزان وابستگی به فضای مجازی و کارکرد خانواده رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. به این معنا که هر چقدر وابستگی به فضای مجازی بیشتر باشد کارکرد خانواده ضعیف تر بوده است و بالعکس. این یافته فرضیه ۱ پژوهش را تایید می کند.

جدول ۵: همبستگی نمره عملکرد تحصیلی و نمره آزمون اعتیاد به اینترنت

شاخص اعتیاد به اینترنت	عملکرد تحصیلی
فراوانی	۲۴۰
مقدار همبستگی	-۰/۳۲۷**
معنی داری	۰/۰۰۰

جدول ۵ نشان می‌دهد که بین میزان وابستگی به فضای مجازی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. این بدان معناست که هر چقدر وابستگی به فضای مجازی بیشتر باشد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمتر است و بالعکس. این یافته فرضیه ۲ پژوهش را تایید می‌کند. به منظور بررسی هر چه بیشتر شاخصهای مختلف کارکرد خانواده میزان همبستگی هریک از این شاخصها نیز با کارکرد خانواده مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۶: همبستگی بین شاخص اعتیاد به اینترنت و شش مولفه کارکرد خانواده

شاخص اعتیاد به اینترنت	حل مشکل	ارتباط	نقش‌ها	همراهی عاطفی	آمیزش عاطفی	کنترل رفتار
مقدار همبستگی	-۰/۱۵۸*	-۰/۲۲۷**	-۰/۱۳۹*	۰/۰۴۲	-۰/۲۶۱**	-۰/۲۶۲**
معنی داری	۰/۰۱۴	۰/۰۰۰	۰/۰۳۱	۰/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
فراوانی	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰	۲۴۰

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که تمام مولفه‌های کارکرد خانواده به جز مولفه همراهی عاطفی با وابستگی دانش‌آموزان به فضای مجازی رابطه معکوس و معنادار دارد. این بدین معناست که هر چه خانواده در این مولفه‌ها کارکرد بهتری داشته باشد وابستگی فرزندان به فضای مجازی کمتر خواهد بود و بالعکس. این یافته تمام فرضیه‌های فرعی پژوهش به جز فرضیه ۴ که مربوط به مولفه همراهی عاطفی است را مورد تایید قرار می‌دهد.

بحث و نتیجه‌گیری

بخش قابل توجهی از زندگی نوجوانان و جوانان امروزه را ارتباط با اینترنت تشکیل می‌دهد. این ارتباط مزیت‌ها و تهدیداتی را به دنبال دارد. این نگرانی‌های فزاینده که کودکان و نوجوانان، قربانیان بی‌گناه قدرت‌های رسانه‌ای هستند، در بحث‌های جامعه‌شناختی و علوم ارتباطات، جایگاه وسیعی یافته است. (سعدی پور، ۱۳۹۳، ۱۳-۱۷). به همین سبب است که امروزه موضوع «مدیریت کیفی اطلاعات»، فراتر از «جمع‌آوری کمی اطلاعات» مورد بحث قرار گرفته است (همان منبع، ۱۹).

یکی از مهمترین نهادهایی که می تواند نقش "هدایتی" و "مدیریتی" را در حوزه استفاده از فضای مجازی را برای نوجوان فراهم سازد، خانواده است. خانواده پایه ی بنیادین اجتماع، سلول سازنده ی زندگی انسان، خشت بنای جامعه، کانون اصلی حفظ سنت ها، هنجارها و ارزش های اجتماعی است و شالوده ی استوار پیوندهای اجتماعی و روابط خویشاوندی و کانونی برای بروز ظهور عواطف انسانی و پرورش اجتماعی است (ابراهیم پور کومله ، ۱۳۹۰).

بنابراین با توجه به اهمیت خانواده در مسائل مختلف زندگی افراد، همچنین عملکرد تحصیلی به عنوان یکی از مهمترین اهداف زندگی دانش آموزان، در این پژوهش رابطه بین وابستگی به فضای مجازی و کارکرد خانواده همچنین عملکرد تحصیلی ایشان مورد بررسی قرار می گیرد. نتیجه جدول ۱ نشان می دهد وابستگی دانش آموزان دختر به فضای مجازی بیشتر است اما میانگین نمره آنان در کارکرد خانواده و معدل درسی کمتر از دانش آموزان پسر است. این یافته نشان می دهد دانش آموزانی که ساعات بیشتری را صرف استفاده از فضای مجازی می کنند و به آن وابسته ترند کارکرد خانواده شان نیز ضعیف تر است و از نظر عملکرد تحصیلی نیز پایین ترند که البته در این پژوهش در مورد دانش آموزان دختر این موضوع بیشتر دیده می شود.

نتایج جدول ۲ نشان می دهد بین دختران و پسران در وابستگی به فضای مجازی رابطه معناداری وجود ندارد. این یافته با پژوهش قاسم زاده (۱۳۸۵) همسو است اما با پژوهش حسن زاده و دیگران (۱۳۹۱) متفاوت است. شاید عدم تفاوت دختران و پسران در وابستگی به فضای مجازی به علت گستردگی تاثیر آن بر گروههای مختلف سنی و جنسیتی است که امروزه وجود دارد. نتایج جدول ۳ نشان می دهد بین دختران و پسران در کارکرد خانواده رابطه معناداری وجود دارد. این یافته نشان می دهد کارکرد خانواده در مورد پسران در شرایط بهتری قرار دارد ولی در مورد دختران کارکرد خانواده ضعیف تر است. با توجه به اینکه نمره کارکرد خانواده با توجه به نظراتی است که هر فرد در مورد خانواده خود بیان داشته است، شاید بتوان گفت این یافته نشان از حساسیت بیشتر دختران و سطح انتظار بالاتر آنان از خانواده در مورد کارکردهایش است.

یافته جدول ۴ نشان می دهد بین میزان وابستگی به فضای مجازی و کارکرد خانواده رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. به این معنا که هر چقدر وابستگی به فضای مجازی بیشتر باشد کارکرد خانواده ضعیف تر بوده است و بالعکس. این یافته همسو با پژوهش نوعی (۱۳۸۹)، ایمانی و شیرالی نیا (۱۳۹۴) است اما با پژوهش عسگرپور (۱۳۹۶) همسو نیست. ندارد هر چند او در پژوهش خود به نقش واسطه ای خانواده در تقویت خودکنترلی و هوش هیجانی فرزندان برای مقابله با استفاده مشکل زا از اینترنت اشاره کرده است.

نتایج جدول ۶ نشان داد که تمام مولفه های کارکرد خانواده به جز مولفه همراهی عاطفی با وابستگی دانش آموزان به فضای مجازی رابطه معکوس و معنادار دارد. این بدین معناست که هر چه خانواده در این مولفه ها

کارکرد بهتری داشته باشد وابستگی فرزندان‌شان به فضای مجازی کمتر خواهد بود و بالعکس. این یافته با یافته پژوهش نوعی (۱۳۸۹) که رابطه بین الگوی ارتباطی گفت و شنود و اعتیاد به اینترنت را منفی و معنادار یافت، همچنین پژوهش خسروی و علیزاده (۱۳۹۰) که نشان دادند بین اعتیاد به اینترنت و گسستگی در خانواده، تعارض زیاد و سبک خانوادگی مستبد با اعتیاد به اینترنت رابطه مثبت معنادار وجود دارد و پژوهش ایمانی و شیرالی‌نیا (۱۳۹۴) که در بررسی کارکردهای خانواده و اعتیاد به اینترنت به این نتیجه رسیدند که مولفه‌های ارتباط، همراهی عاطفی، آمیزش عاطفی، نقشها و کنترل رفتاری با اعتیاد به اینترنت رابطه معنادار منفی دارد، همسویی دارد. این یافته نشان می‌دهد خانواده به عنوان الگویی تربیتی که فرزندان در آن رشد می‌کنند و مهارت‌ها را می‌آموزند، نقشی تعیین‌کننده دارد. در صورتی که فرزندان در خانواده شیوه برخورد با مسایلشان را بیاموزند، نقش‌ها در خانواده مشخص و تعریف شده باشد، شیوه مناسبی برای کنترل رفتارها در خانواده وجود داشته باشد، ارتباط روشن و منسجم باشد، هر یک از اعضا توجه لازم را به علایق و خواسته‌های یکدیگر داشته باشند و نسبت به احساسات مثبت و منفی یکدیگر واکنش‌های مناسب را داشته باشند، خانواده دارای بهترین کارکرد خود خواهد بود و فرزندان دچار حداقل مشکلات خواهند بود. چه بسا بسیاری از نوجوانان به علت ضعف مهارت‌های اجتماعی، اضطراب یا برای فرار از تنهایی، یا به دلیل انزوای اجتماعی یا مشکلات مربوط به سلامت روان به استفاده افراطی از فضای مجازی دچار می‌شوند (رسول‌پناه، ۱۳۹۲، محمدیان، ۱۳۹۱، چاوش زاده، ۱۳۸۸، درگاهی و رضوی، ۱۳۸۶، تسای و دیگران، ۲۰۰۹، آنو و تالی، ۲۰۰۶، یانگ و دیگران، ۲۰۰۵) و این در حالی است که در خانواده‌های با کارکرد مناسب چنین مواردی کمتر دیده می‌شود. بنابراین لازم است خانواده‌ها علاوه بر افزایش آگاهی و سواد رسانه‌ای خود و فرزندان، به کارکردهای خود و تقویت آن اهتمام ورزند.

نتیجه جدول ۵ نشان داد که بین میزان وابستگی به فضای مجازی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. این بدان معناست که هر چقدر وابستگی به فضای مجازی بیشتر باشد عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان کمتر است و بالعکس. این یافته با پژوهش معید فر و دیگران (۱۳۸۶)، حسن زاده و دیگران (۱۳۹۱)، سپاهی و نصرت‌ناهوکی (۱۳۸۵)، حسن پور و دیگران (۱۳۹۵)، حمیدی و دیگران (۱۳۹۳)، یانگ (۱۹۹۸) همسویی دارد. با توجه به اینکه رشد و بالندگی هر جامعه مرهون نظام آموزشی آن جامعه است و موفقیت نظام آموزشی به تلاشهایی که است که دانش‌آموزان و دانشجویان به عنوان مخاطبان اصلی انجام می‌دهند، جامعه موظف است برای هر عاملی که مانعی برای اهداف آموزشی ایجاد می‌کند برخورد مناسب داشته باشند. لازم است نظام‌های آموزشی با برنامه‌های مناسب فرصت‌های فراهم شده به وسیله فضای مجازی را در خدمت اهداف خود بگیرند و مهارت‌های لازم برای استفاده مدیریت شده و به دور از افراط را به دانش‌آموزان آموزش دهند.

بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان

با توجه به یافته های این پژوهش پیشنهاد می شود زمینه های آموزشی هم برای خانواده ها و هم برای فرزندان در رشد و تقویت شاخص های مختلف کارکرد خانواده و استفاده مدیریت شده از فضای مجازی فراهم شود. این آموزشها نه تنها در مدارس بلکه در سایر نهادهای فرهنگی و به ویژه رسانه ها صورت گیرد. آموزشها فقط به صورت مکتوب یا سخنرانی نباشد بلکه به شکل کارگاهی صورت گیرد تا بهتر آموخته شود. لازم است والدین اوقات بیشتری را با فرزندان خود بگذرانند و زمینه تفریحات سالم و پرتحرک را برای آنان فراهم سازند تا هم به رشد ارتباطی خود در خانواده بهبود بخشند و هم فرزندان را از گوشه گیری و انزوا نجات دهند. همچنین پیشنهاد می شود علاوه بر خانواده سایر عوامل و نهادهای تاثیرگذار در میزان وابستگی به فضای مجازی مانند گروه همسالان، مدرسه، رسانه ها و مورد بررسی قرار گیرند. نکته دیگر اینکه لازم است معلمان نیز در استفاده مناسب از فضای مجازی مهارت بیشتری یافته و از این فرصت برای رشد آموزشی دانش آموزان بهره ببرند و آنان را با مخاطرات احتمالی آشنا سازند.

منابع فارسی:

- آتش افروز، عسگر. (۱۳۹۶). بررسی رابطه مدل کارکرد خانواده و استفاده مشکل‌زا از اینترنت با میانجی‌گری خودکنترلی و هوش هیجانی، دو فصلنامه مشاوره کاربردی، (۱) ۷.
- ایمانی، مهدی، شیرالی‌نیا، خدیجه. (۱۳۹۴). نقش کارکرد و فرایند خانواده در اعتیاد به اینترنت، مشاوره و روان‌درمانی در خانواده، تابستان ۹۴، شماره ۱۸.
- ابراهیم‌پور کومله، سمیرا. (۱۳۹۰). شبکه‌های اجتماعی مجازی در کمین خانواده‌ی ایرانی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد چالوس.
- چاوش زاده، زهرا سادات. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین متغیرهای سلامت روان با اعتیاد به اینترنت در بین جوانان شهر یزد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- حسن زاده، رمضان، بیدختی، عاطفه، رضایی، عباس، رهایی، فاطمه. (۱۳۹۱). رابطه اعتیاد به اینترنت با پیشرفت تحصیلی و ویژگی‌های شخصیتی فراگیران، فصلنامه اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال سوم، شماره اول، پاییز ۱۳۹۱.
- حسین‌پور، الهام، عسگری، علی، آیتی، محسن. (۱۳۹۵). رابطه اعتیاد به اینترنت و تلفن همراه با فرسودگی تحصیلی دانشجویان، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی، سال ششم، شماره ۴، تابستان ۱۳۹۵.
- حمیدی، فریده، مهدیه نجف‌آبادی، مجید، نمازیان نجف‌آبادی، ثمانه. (۱۳۹۳). بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و اهمال‌کاری تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه، فناوری آموزش و یادگیری، سال اول، شماره ۳، تابستان ۱۳۹۳.
- خسروی، زهره، علیزاده صحرايي، ام‌هانی. (۱۳۹۰). رابطه اعتیاد به اینترنت با عملکرد خانواده و سلامت روان دانش‌آموزان، مطالعات روانشناسی تربیتی، شماره ۱۴، اسفند ۱۳۹۰.
- درگاهی، حسین و رضوی، سید منصور. (۱۳۸۶). اعتیاد به اینترنت و عوامل موثر بر آن در ساکنان منطقه (۲) غرب تهران، فصلنامه پایش، سال ششم، شماره ۳، صص ۲۷۲-۲۶۵.
- رسول‌پناه، فاطمه. (۱۳۹۲). رابطه بین مهارت‌های اجتماعی و سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- رشید، سونیا. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی (بر اساس آزمون نئو) و اعتیاد به اینترنت در نوجوانان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- زهراکار، کیانوش. (۱۳۸۷). بررسی رابطه شیوه‌های فرزندپروری والدین و سلامت روانی نوجوانان اسلام‌شهر، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، سال سوم، شماره دوم، بهار ۱۳۸۷.

بررسی رابطه بین میزان وابستگی به فضای مجازی با کارکرد خانواده و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان

سالوادور مینوچین و اچ چارلز فیشرمن؛ ترجمه فرشاد بهاری، فرح سیا. (۱۳۸۱). فنون خانواده درمانی، نشر، تهران: رشد، ۱۳۸۱.

سپاهی، سعید، نصرت ناهوکی، عبدالسلام. (۱۳۸۵). بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت با موفقیت تحصیلی در دانش آموزان دبیرستانی، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۵.

سعدی پور، اسماعیل، دنیای دیجیتال با تأکید بر نوجوانان. (۱۳۹۳). چاپ اول، تهران، انتشارات جامعه شناسان.

شایق، سمیه، آزاد، حسین و بهرامی، هادی. (۱۳۸۸). بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با ویژگی های شخصیتی در نوجوانان تهران، مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی، سال یازدهم، شماره ۲، صص ۱۵۸-۱۴۹.

شرودر، کیت. (۱۹۶۴). کلیدهای همراهی و مراقبت از نوجوانان در اینترنت، ترجمه فرناز فرود، چاپ دوم، تهران، انتشارات صابری، ۱۳۸۴.

قمری، محمد؛ قمری گندوانی، آرزو. (۱۳۹۳). رابطه ابعاد عملکرد خانواده با تعارض والد - نوجوان در بین دانش آموزان مقطع راهنمایی، مجله: فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، شماره ۲۶ بهار ۱۳۹۳.

محمدیان، مرضیه. (۱۳۹۱). مقایسه اضطراب اجتماعی و احساس تنهایی در کاربران اینترنت و غیرکاربران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.

معید فر، سعید، حبیب پورگنابی، کرم و گنجی، احمد. (۱۳۸۶). مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۱۵-۲۵) شهر تهران، مجله رسانه سراسری، شماره ۴، صص ۵-۱.

نوعی، راضیه. (۱۳۸۹). رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و اعتیاد به اینترنت در دانشجویان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

یوسفی، ناصر. (۱۳۹۱). بررسی شاخصهای روان سنجی مقیاس های شیوه سنجش خانوادگی مک مستر، فصلنامه اندازه گیری تربیتی ۳(۷).

- Ano, G. J & Talli, M. (2006). Internet addiction: the emergence of new clinical disorder Retrieved from:<http://www.netaddiction.com/pulsions.htm>.
- Tsai H.F., Cheng, S.H., Yeh, T. L, Shih, C.C., Chen, K.C. Yang, Y.C., Yang, Y.K. (2009). The risk factors of Internet addiction –A survey of university freshmen. *Psychiatry Research*, 107,294-299.
- Yang.CK.choe, BM, Baity, M., Lee.JH, & Cho JS. (2005) SCL-90-R and 16PF Profiles of senior high school students with excessive internet use. *Canadian journal of psychiatry*,50(7),407-414.

